

URBAN AND RURAL REPORTS 2022:1

Perspektiv på klimatanpassning Vad görs, vad görs inte och varför?

Insikter från en workshop med myndighetsnätverket för klimatanpassning

ANNETTE LÖF
CHRISTOFFER SÖDERLUND KANARP
LOTTEN WESTBERG

Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Urban and Rural Development

URBAN AND RURAL REPORTS 2022:1

Perspektiv på klimatanpassning Vad görs, vad görs inte och varför?

Insikter från en workshop med myndighetsnätverket för klimatanpassning

ANNETTE LÖF
CHRISTOFFER SÖDERLUND KANARP
LOTTEN WESTBERG

Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Urban and Rural Development

URBAN AND RURAL REPORTS 2022:1

Within the series are published reports from the divisions at the department: Agrarian History, Environmental Communication, Landscape Architecture, Rural Development and the Swedish Centre for Nature Interpretation.

The aim of the report series Urban and Rural reports, issued by the Department of Urban and Rural Development, SLU Ultuna, is to present research, teaching and other interesting activities in progress at the department in a popular science way.

Members of the Board of editors: Andrew Butler, Associate Professor,
Landscape architecture
Annette Löf, PhD,
Environmental communication

Legally responsible publisher: Lars Johansson
eISBN: 978-91-85735-60-0

© 2022 Authors and Board of editors

Swedish University of Agricultural Sciences ▪ Department of Urban and Rural Development

Postal address: P.O. Box 7012, SE-750 07 Uppsala SWEDEN
Visiting address: Ulls väg 27
Delivery address: Ulls gränd 1
Phone: +46 18 67 10 00
Web address: www.slu.se/sol

Förord

Forskningsprojektet ”Making Sense of Adaptation — Adaptation practice in a governance perspective” bedrivs vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) och är finansierat av FORMAS. Vi inom projektet vill tacka myndighetsnätverket för klimatanpassning för att vi fått förmånen att ta del av era möten, perspektiv och kunskap. Utgångspunkten för vår forskning är att, baserat på våra observationer och analys, bidra med insikter om klimatanpassning — vad som görs, vad som inte görs och varför, för att tillsammans med nätverket ringa in önskvärda och möjliga vägar framåt.

Rapporten ger en inblick i pågående forskning och bör därför ses som ett första steg och inte en slutprodukt från projektet. Rapporten riktar sig i första hand till nätverkets medlemmar, myndigheter och andra organisationer som arbetar med klimatanpassning men lämpar sig även för andra målgrupper intresserade av samhällets klimatanpassning. Rapporten bygger på en workshop som vi genomförde tillsammans med myndighetsnätverket för klimatanpassning under våren 2021. Nätverket har fått möjlighet att läsa och kommentera på rapporten, men det är vi som författare för rapporten som är ansvariga för dess innehåll.

Sammanfattning

Den här rapporten ger en inblick i vår pågående forskning i projektet ”Making Sense of Adaptation — Adaptation practice in a governance perspective” (härefter MASA). MASA har sedan år 2018 följt och följeforskat ett antal organisationer och institutioner med ansvar för klimatanpassning i en svensk kontext. Syftet med projektet är att bidra med kunskap om hur dessa aktörer uppfattar och genomför sitt arbete i praktiken, samt att baserat på detta underlag bidra till en bättre förståelse för om, och i så fall vilka, förändringar i klimatanpassningsarbetet som är önskvärda och möjliga.

Med utgångspunkt i teorier om sociala praktiker har vi zoomat in på specifika klimatanpassningspraktiker genom att följa, observera och analysera pågående arbete. Nästa steg är att zooma ut och blicka framåt tillsammans med dem som befinner sig i dessa praktiker. Den workshop som vi genomförde tillsammans med myndighetsnätverket för klimatanpassning under våren 2021 inledde denna fas, och denna rapport kan ses som ett första avstamp för gemensam reflektion och diskussion om våra preliminära resultat.

Myndighetsnätverket för klimatanpassning är en central aktör och viktig källa till kunskap i det svenska klimatanpassningsarbetet. Nätverket kopplar samman ett stort antal myndigheter och sektorer på olika nivåer (regionala och nationella) som är involverade i och har ett utpekat ansvar för samhällets klimatanpassning. Syftet med workshopen var att tillsammans med nätverket reflektera och prata om visioner kopplade till klimatanpassning utifrån nätverkets egenidentifierade behov och preliminära resultat från vår forskning.

Vilken målbild och vision för klimatanpassning har myndighetsnätverkets medlemmar?

Vad behöver utvecklas och förändras för att en sådan vision ska realiseras? Detta sökte vi svar på genom att diskutera frågan Hur ser ett samhälle ut där klimatanpassningen fungerar och genererar önskvärda resultat? Som riktlinje fick deltagarna förhålla sig till år 2040, varifrån vi sedan spårade oss bakåt i tiden mot nuläge (så kallad backcastingmetod) för att identifiera såväl prioriterade frågor som risker med nuvarande sätt att arbeta med klimatanpassning.

Vision för klimatanpassning år 2040 — hur ser ett önskvärt läge ut?

En viktig utgångspunkt i deltagarnas vision av klimatanpassning är tillgången till institutionellt stöd och ledarskap, bättre kunskapsunderlag samt att klimatanpassning behandlas som en prioriterad fråga, politiskt, i samhällsdebatten samt i den egna organisationen. I deltagarnas vision är klimatanpassningen mer flexibel och proaktiv, samtidigt som det finns en tydligare ansvarsfördelning mellan samhällets olika aktörer och nivåer.

Helhetssyn och långsiktighet präglar arbetet där globalt samarbete och rättviseaspekter har en självklar plats. Några deltagare lyfter även vikten av att existentiella frågor kopplade till klimatanpassning och klimatförändring diskuteras och ges mer utrymme än idag. Bärande för och underliggande visionen är en pågående samhällsomställning och transformation, eller strukturell förändring, av olika samhällssektorer. Förutsättningarna för klimatanpassning är avhängigt samhällsutvecklingen i stort och i visionen hanteras inte klimatanpassning längre som en enskild fråga.

Frågor att fokusera på redan nu

Deltagarnas övergripande vision, tillsammans med de nyckelområden och risker som vi identifierade i efterföljande diskussion, ger en viktig fingervisning om vilka frågor som är centrala att fokusera på och utveckla i klimatanpassningsarbetet redan nu. Politiskt mod, eller tydligt klimatledarskap, på alla nivåer identifierades i workshopen som helt centralt för framgångsrikt arbete med klimatanpassning. Baksidan av samma mynt är deltagarnas uttryck för en rädsla bland enskilda tjänstemän och myndigheter att göra ”fel” vilket riskerar att skapa passivitet i klimatanpassningsarbetet. Därför krävs olika former av stöd såsom tydligare vägledning och målstyrning som kan underlätta myndigheternas avvägningar. En annan aspekt som pekas ut som viktig för klimatarbetet är möjligheter till gemensamt utforskande av svåra frågor där det saknas enkla svar eller stöd av tidigare erfarenheter. Kontinuerliga reflektionsprocesser inom nätverket och dess olika organisationer menar vi kan vara ett sätt att bidra till att skapa detta utrymme och samtidigt skapa förutsättningar för institutionaliserat lärande. Myndighetsnätverkets medlemmar poängterar särskilt vikten av tydligare ansvarsfördelning. Även om ansvarsfrågan lyfts tidigare och varit föremål för statliga utredningar, menar nätverket att många oklarheter består. Därför vill vi understryka att frågan om ansvar för och ledarskap i samverkan kring klimatanpassning bör ges större vikt. Ett helhetsgrepp är en förutsättning för att kunna nå önskvärda förutsättningar för fungerande klimatanpassning.

Lärdomar och framåtblickar

Lärdomar från denna process är att ett medvetet visionärt fokus och förhållningssätt kan skapa viktiga diskussionsytor för att angripa klimatanpassningsfrågans mer komplexa aspekter. Att göra som vi gjorde i projektet, formulera en vision i en halvt avlägsen framtid — tillräckligt långt borta för att inte uppfattas som låst av nuläget, men tillräckligt nära för att vara relevant för redan pågående beslut och processer — möjliggjorde för deltagarna att röra sig bortom sakfrågor och fragmenterade perspektiv till att ta ett bredare grepp på klimatanpassning. Vi ser en stor potential i myndighetsnätverket att fortsatt arbeta på detta sätt. Precis som deltagare framhåller under workshopen, bör nätverket värna rollen som ett öppet forum där frågor kan dryftas på ett prestigelöst sätt. Vi föreslår också att nätverket fortsätter att utforska möjligheterna att institutionalisera processer och skapa verktyg för olika former av återkommande reflektion och övergripande dialog som kan bidra till att utveckla och utnyttja nätverkets potential.

Rapportens upplägg

Den första delen i rapporten ger en inblick i forskningsprojektet MASA. Vi beskriver kortfattat projektets ansats, sammanfattar vad vi sett så här långt samt ger en bakgrund till workshopens inriktning. Del två återger upplägget på och resultaten av workshopen uppdelat i deltagarnas vision samt identifierade nyckelfrågor, riskområden och behov kopplat till klimatanpassningsarbetet. Del tre blickar framåt och fokuserar på myndighetsnätverkets nuvarande och framtida roll och potential.

Författare

ANNETTE LÖF, forskare i miljökommunikation, institutionen för stad och land, Sveriges Lantbruksuniversitet.

CHRISTOFFER SÖDERLUND KANARP, doktorand i miljökommunikation, institutionen för stad och land, Sveriges Lantbruksuniversitet.

LOTTEN WESTBERG, docent i miljökommunikation, institutionen för stad och land, Sveriges Lantbruksuniversitet.

Innehåll

1	Hur kan vi förstå klimatanpassning?	15
	<i>Klimatanpassning som en social praktik</i>	<i>15</i>
2	Visioner för klimatanpassningsarbetet	19
	<i>Utgångspunkt i en interaktiv metod</i>	<i>19</i>
	<i>Behov att prata om visioner</i>	<i>19</i>
	<i>Vision för klimatanpassning år 2040...</i>	<i>21</i>
	<i>Nyckelfrågor, risker och behov</i>	<i>23</i>
3	Är den klimatanpassning som görs idag tillräcklig?	27
	<i>Nätverkets roll och potential</i>	<i>27</i>
	<i>Behov av strukturerad reflektion?</i>	<i>28</i>
	Vidare läsning och referenser	30

1 Hur kan vi förstå klimatanpassning?

Klimatanpassning är en av våra viktigaste och samtidigt svåraste samhällsfrågor. Kunskapen är begränsad, osäkerheten stor och riskerna ännu större vilket inte minst den senaste rapporten från FN:s klimatpanel illustrerar (IPCC 2021). Eftersom klimatanpassning skär tvärs över administrativa och organisatoriska gränser skapar det svårnavigerade utmaningar för samhällets alla aktörer, inklusive politiker och förvaltning. Ofta talas om olika former av anpassningsglapp — att samhället inte genomför anpassningsåtgärder i nödvändig utsträckning eller att olika förutsättningar för anpassning saknas (exempelvis kunskap, organisering, lagstöd och finansiering). Ytterligare ett glapp som diskuteras är bristen på systematiskt inhämtad kunskap om vad som faktiskt görs och varför; hur olika samhällsaktörer genomför klimatanpassning, hur de uppfattar sina förutsättningar och ser på sin roll i anpassningsarbetet (se exempelvis Klein & Juhola 2014). Detta utgör utgångspunkten för forskningsprojektet ”Making Sense of Adaptation” (MASA). Inom MASA intresserar vi oss särskilt för hur osäkerhet, målkonflikter och ansvarsfördelning inom klimatanpassning uppfattas och hanteras; vilka prioriteringar som görs, av vem och varför, och vilka konsekvenser det genererar. Vi använder oss primärt av följeforskning där vi studerar att ett antal samhällsaktörer såsom myndigheter, kommuner, länsstyrelser och nätverk inom offentlig sektor på nationell, regional och lokal nivå. Forskningsprojektet drivs i grunden av nyfikenhet i frågan *Hur görs klimatanpassning i Sverige och varför görs den som den görs?*

Klimatanpassning som en social praktik

En viktig teoretisk utgångspunkt för projektet är att klimatanpassningsarbetet kan förstås i termer av sociala praktiker. Teoribildningen benämns ofta Social Practice Theory, eller SPT (Nicolini 2012). Sociala praktiker skapas i specifika sammanhang och hålls samman av deltagarnas gemensamma förståelse för vad som ska åstadkommas och på vilket sätt. Denna förståelse kommer till uttryck i förgivettagna rutiner och normer. Innebörden av klimatanpassning blir på så sätt både lokal, eller kontextuell, och rutinmässig. Genom att förståelsen framgår av gemensamt överenskomna, men outtalade, rutiner förutsätter denna typ av forskning ett nära samarbete mellan forskare och de som deltar i och

driver de studerade praktikerna, i detta fall klimatanpassningsarbetet. Deltagarna i de praktiker som forskningen fokuserar på har bäst förståelse och kännedom om hur deras klimatanpassningsarbete går till. Som utomstående forskare kan vi bidra med analyser som synliggör förgivettagna rutiner och normer för att öppna upp för gemensam reflektion om varför praktiken ser ut som den gör och huruvida rutinerna som skapats är relevanta för att åstadkomma det som ska åstadkommas. Det är viktigt att påpeka att det är de sociala praktikerna kopplade till klimatanpassning som är vårt analytiska fokus, inte enskilda organisationer eller deltagare. Vår förhoppning är att tillsammans med deltagarna i de studerade anpassningspraktikerna undersöka och identifiera svårigheter och förbättringspotential i nuvarande arbete samt gemensamt finna önskvärda vägar framåt: Är den anpassning som görs tillräcklig? Om inte, vad måste till? På så vis syftar vårt forskningsprojekt till att bidra både med forskning om och för klimatanpassning.

Sociala praktiker, rutiner och normer som byggstenar

Sociala praktiker kan förstås som samhällets, eller det sociala livets, byggstenar. Alla ingår vi i en mängd olika sociala praktiker, till exempel när vi umgås med vänner eller grannar, arbetar eller gör olika vardagliga sysslor (Schatzki 1996). I regel rör vi oss mellan dessa otaliga praktiker och våra olika identiteter (såsom vän, förälder, granne, kollega eller expert) utan att (behöva) tänka efter. En avgörande förutsättning för att kunna röra oss oreflekterat mellan olika sociala praktiker är att vi är införstådda med de oskrivna regler som gäller i var och en av dem. Vi känner med andra ord till de normer som vägleder praktikerna vi ingår i. Normer och outtalade antaganden utgör ett viktigt fundament i sociala praktiker eftersom det formar vad som anses som acceptabelt, rätt eller fel, liksom vad som behöver åstadkommas och varför. Som kompetenta medlemmar i en praktik följer vi dessa normer på ett rutinartat sätt, utan vidare instruktioner, och utan att behöva reflektera över det vi gör. Vi vet hur vi ska tänka, vad vi ska uppmärksamma och prioritera i en given situation. Rutiner och rutiniserat agerande underlättar med andra ord det sociala livet. På samma gång reproducerar rutiner de outtalade antaganden och normer som upprätthåller praktiken. Sociala praktiker är därmed i grunden stabila och självförstärkande, men de är inte oföränderliga. En praktik kan förändras genom påverkan utifrån (t.ex. kan en myndighets verksamhet förändras genom förändrad finansiering eller ny lagstiftning) eller inifrån praktiken självt, genom att något oväntat händer som får praktikens deltagare att reflektera över och ifrågasätta annars förgivettagna rutiner (exempelvis en ny kollega som synliggör det allmänt vedertagna genom att öppet undra varför man gör på ett visst sätt) (Westberg & Waldenström 2016).

Givet denna teoretiska ansats, där vi ser myndighetsnätverket för klimatanpassning (härefter myndighetsnätverket eller nätverket) som en central och specifik praktik inom klimatanpassningsarbetet i Sverige, har vi försökt ringa in tongivande rutiniserade antaganden och normer som vägleder och reproduceras i praktiken. Det har vi gjort genom att följa nätverket och kartlägga centrala aktiviteter, identifiera karakteristiska rutiner och ringa in normer som dessa rutiner upprätthåller. Genom denna analys har vi "vaskat fram" underliggande men outtalade antaganden om vad nätverket

Ett nationellt nätverk för klimatanpassning startades för drygt 10 år sedan på initiativ av ett antal myndigheter med syfte att underlätta och stötta arbetet med klimatanpassning. Redan från starten har den så kallade portalen, klimatanpassning.se, spelat en viktig roll för att nå ut med information och kunskap. Nätverket var öppet och engagerade drygt ett tiotal myndigheter. År 2016 formaliserades nätverket och bytte namn till myndighetsnätverket för klimatanpassning. Nätverket växte långsamt men i och med Sveriges nya klimatanpassnings-strategi, fick nätverket en utökad roll att samla de cirka femtio utpekade myndigheter med sektors- eller informationsansvar inom klimatfrågan. (SFS 2018:1428; Prop. 2017/18:163)

ska åstadkomma, på vilket sätt och varför. I ett nästa skede kommer vi att bygga på analysen genom att situera klimatanpassning som social praktik i en styrningskontext. I denna rapport avgränsar vi oss dock till att beskriva vår analys av hur klimatanpassning tar formen av en social praktik inom myndighetsnätverket och vilka hinder och möjligheter för anpassningsarbetet som nätverksdeltagarna själva identifierar.

Vad har vi sett? Myndighetsnätverkets aktiviteter, rutiner och normer

Myndighetsnätverkets aktiviteter kännetecknas av att samla, sprida och ibland också generera data. Detta sammanställs som kunskapsunderlag i form av rapporter, verktyg och handledningar. I nätverksmöten utbyter medlemmarna information, framförallt om vad som händer i de egna verksamheterna. Utbytet följer ofta tydliga strukturer och stor vikt läggs vid (tids)effektivitet. Nätverket utgör ett uttalat viktigt forum för medlemmarna att knyta personliga kontakter med andra myndigheter som är eller kan vara värdefulla för deras interna arbete. Nätverket fyller en viktig funktion i att underlätta för medlemmarna att utföra sina uppdrag vid respektive myndighet. Nätverket är med andra ord inriktat på att stödja de ingående myndigheternas etablerade arbetsätt när det gäller klimatanpassning; att göra det som måste göras eller alltid har gjorts.

Vår preliminära analys tyder på att ett underliggande antagande som vägleder nuvarande nätverkspraktik är att samverka i form av informations- och kunskapsutbyte mellan myndigheter är nödvändigt och även tillräckligt för att hantera anpassningsfrågor och göra relevanta avvägningar och prioriteringar. Utifrån myndighetsnätverkets praktik betraktas det pågående klimatanpassningsarbetet som en konsekvens av nuvarande system. Ramarna för hur effekterna av klimatförändringar bör hanteras ses som givna och uppmuntrar till aktiviteter som innebär små steg i en riktning som stakats ut av rådande strukturer och styrning. Fokus ligger på att ”plocka lågt hängande frukter” och ”haka på det som redan händer” (återkommande uttalanden från möten vi observerat). Med andra ord, utan någons avsikt, reproduceras för närvarande normer och arbetsätt som leder till mer av det som redan görs, fast med en tydlig strävan att göra det snabbare och effektivare. Samtidigt anser medlemmar i myndighetsnätverket att anpassningsarbetet är

otillräckligt och efterfrågar förändringar på struktur- eller systemnivå (uttrycks bland annat i intervjuer). Det råder alltså en kognitiv dissonans, oenighet, mellan individernas upplevelse av vad som behöver göras och det som nätverkspraktiken genererar och reproducerar.

Dominerande rutiner inom nätverket, liksom outtalade antaganden om nätverkets roll och vad som ska åstadkommas innebär att det ges mycket lite utrymme för att diskutera och reflektera över klimatanpassningsfrågans mer komplexa aspekter. Under den tid vi följt nätverket har det varit vanligt att frågor som saknar enkla svar möts med tystnad, bordläggs, skjuts framåt att hanteras i ett annat möte eller via mejl. Det handlar till exempel om frågor om hur anpassningsarbetet tar hänsyn till livsmedelsförsörjning, strömmar av klimatflyktingar och andra problem som skär över flera sektorer.

2 Visioner för klimatanpassningsarbetet

Utgångspunkt i en interaktiv metod

MASA är ett interaktivt forskningsprojekt. Det innebär i korthet att forskningen sker i nära samarbete mellan forskare och praktiker genom kontinuerligt utbyte av frågor, perspektiv, lärdomar och reflektioner. MASA är grundad i en systematiskt utformad och interaktiv metod där dialogen med deltagare i de klimatanpassningspraktiker vi studerar ökar gradvis under projektets gång. Att aktivt involvera dem som befinner sig i de studerade praktikerna ser vi som en nödvändighet för att utveckla bästa möjliga förståelse och det höjer också forskningens relevans för berörda aktörer (se exempelvis Joosse, Powell et al. 2020). Vårt synsätt delas av myndighetsnätverket som redan tidigt uttryckte en önskan om att projektet aktivt skulle ”ge tillbaka” till nätverket. Som första steg har MASA följt och kartlagt praktiken i nätverket — zoomat in — och nu, under projektets andra halva, fokuserar vi på en högre grad av interaktivitet och delaktighet där vi tillsammans med dem som befinner sig i praktiken zoomar ut och blickar framåt. Workshopen som vi genomförde med nätverket den 28 april 2021 inledde denna fas och kan ses som ett första avstamp för gemensam reflektion och diskussion. Workshopens upplägg baserades således på en förutbestämd metod och innehållet anpassades efter nätverkets egenidentifierade behov och analys av följeforskningens observationer (se föregående avsnitt).

Behov att prata om visioner

Det övergripande syftet med workshopen var att bjuda in nätverkets medlemmar för att presentera, gemensamt reflektera och diskutera våra preliminära tolkningar av nätverkets roll och arbetssätt, samt att ringa in frågor där nätverket efterfrågade särskilt stöd. Vi hade tidigt identifierat ett behov av att prata om visioner kopplat till klimatanpassning. Det grundar sig i vår observation att diskussioner av denna karaktär saknas inom myndighetsnätverket samtidigt som sådana mer reflekterande samtal efterfrågades av deltagare i nätverket. En strävan mot ett visionärt samtal utgjorde därför grunden för workshopen.

EN BAKÅTSPÅRANDE VISIONSÖVNING

Visionen 2040

Hur ser ett samhälle ut där klimatanpassningspraktiken fungerar och genererar önskvärda resultat?

Nyckelfrågor

Vad krävs för att vi ska kunna nå dit?

Riskområden

Vilka risker och svårigheter kan vi identifiera?

Vilka frågor krävs det att vi fokuserar särskilt redan idag?

Med utgångspunkt i så kallad backcastingmetod fick deltagarna i mindre grupper börja med att formulera visioner kring klimatanpassningsarbetet och därefter varvat i små- och storgruppsdiskussion spåra bakåt för att identifiera nyckelfrågor, riskområden och behov för att kunna utveckla arbetet i önskvärd riktning.

Nätverket består av ett femtiotal medlemmar varav 21 är länsstyrelser som representeras av ett par utvalda representanter. Det ger ett trettiotal ”aktiva” myndighetsrepresentanter i nätverket. Totalt deltog cirka 25 personer på heldagsworkshopen som sammantaget representerade cirka 20 olika myndigheter.

Workshopen utgick ifrån en så kallad backcastingmetod, där deltagarna i tre mindre grupper fick formulera en vision för Sveriges klimatanpassningsarbete med utgångspunkt i år 2040. Frågan de fick undersöka var: Hur ser ett samhälle ut där klimatanpassningen fungerar och genererar önskvärda resultat? Deltagarna uppmanades tänka fritt och visionärt och diskussionerna tog snabbt fart i de olika grupperna. Backcasting (jämfört med forecasting) är en metod som kan användas i frågor som upplevs som låsta eller särskilt svåra. Det är därför vanligt inom arbetet med olika hållbarhetsfrågor. Metoden tar visionen som sin utgångspunkt, inte rådande förutsättningar eller upplevda begränsningar (se exempelvis Carlsson-Kanyama *et al.* 2008). Med utgångspunkt i en önskan om framtiden låter sedan metoden oss spåra tillbaka till nutid för att identifiera särskilt viktiga frågor och riskområden, eller hinder, för att visionen ska kunna realiseras. Även om workshopen var mindre omfattande än backcastingprocesser vanligtvis är, så innebar själva upplägget, att starta i det önskvärda och sedan spåra bakåt, en viktig komponent i övningen. Mer beskrivet om hur backcasting tillämpas praktiskt som metod finns bland annat i SKR:s dialogguide (SKR 2020).

Vision för klimatanpassning år 2040...

Här beskrivs en aggregerad bild av de visioner som formulerades och diskuterades. Diskussionsgrupperna valde att angripa frågan på lite olika sätt. En grupp tog sin utgångspunkt i olika samhällsaktörer och deras roller, en annan utgick istället från ett nivåtänk där de länkade samman lokala, regionala, nationella och globala perspektiv och en tredje tog sin utgångspunkt i kärnverksamheter för klimatanpassning, såsom fysisk planering. Vissa komponenter återkom i alla grupper och dessa olika ”ben” identifierar vi som grunden i en gemensam vision. Visionen som den beskrivs här utgör med andra ord en sammanvägning av de olika gruppernas perspektiv, deras presentationer samt efterföljande diskussion i storgrupp. Detta avsnitt speglar således inte allt som diskuterades under övningen men ger likväl en överblick och orientering av deltagarnas gemensamma reflektion över vad som utgör nödvändiga komponenter för att klimatanpassning ska fungera och generera önskvärda resultat.

Klimatanpassning år 2040 kännetecknas av tillgång till organisatoriskt och institutionellt stöd samt bättre kunskapsunderlag. Vidare behandlas klimatanpassning som en prioriterad fråga — politiskt, i samhällsdebatten och i den egna organisationen. Klimatanpassning sker flexibelt och proaktivt och det finns en tydlig ansvarsfördelning mellan samhällets olika aktörer och nivåer. Helhetssyn och långsiktighet präglar arbetet och det globala samarbetet och rättvisaspekter har en självklar plats. Det finns även utrymme att ta hänsyn till existentiella frågor och känslomässiga aspekter kopplat till klimatanpassning och klimatförändring. Bärande för och underliggande visionen pågår samtidigt en samhällsomställning och transformation, eller strukturell förändring av olika samhällssektorer. Det beror på att förutsättningarna för klimatanpassning ses avhängigt samhällsutvecklingen i stort, där klimatanpassning inte längre hanteras som en enskild fråga.

Frågans status — politiskt prioriterad, integrerad och finansierad

En fungerande klimatanpassning bygger ytterst på att frågan är prioriterad och tydligt närvarande i allas medvetande samt i samhällsdebatten. Resurser i form av finansiering samt institutionellt och organisatoriskt stöd för att genomföra nödvändiga åtgärder finns tillgängliga. Lagstiftning och regelverk är anpassade och utvecklade för att bättre stödja myndigheters och andra aktörers klimatanpassningsarbete. I visionen utgör klimatanpassning en självklar del av samhällsplanering och fysisk planering, men diskussionerna under workshopen visar också behovet att integrera frågan brett i ordinarie myndighetsverksamheter där det finns beredskap att hantera flera frågor samtidigt. Klimatanpassning betraktas med andra ord som en naturlig del i offentligt beslutsfattande och inte en fråga som kan avfärdas eller prioriteras bort på grund av till exempel kostnader. Just att frågan är ständigt närvarande är en förutsättning för att möjliggöra resurser och andra former av stöd till mer förebyggande arbete.

Proaktivitet, långsiktighet och flexibilitet — anpassad lagstiftning och förbättrat kunskapsunderlag

Proaktivitet och långsiktighet ges stor vikt i visionen. Begreppen innefattar insikt om att beslut som fattas idag får bäring under en lång tid framöver och att beslut därmed bör ta i beaktande inte bara rådande utan även kommande förutsättningar. I visionen utgör proaktivitet och långsiktighet en slags måttstock; beslut som fattas bör vara framåtblickande och beakta både osäkerheter och förväntade förändringar i såväl väderhändelser som samhällets förutsättningar att möta dem.

För att detta ska vara möjligt krävs bland annat ökad flexibilitet vilket i sin tur förutsätter att lagstiftning och regelverk vid denna tidpunkt har setts över och anpassats till ett föränderligt klimat. Signifikant här är föränderligt och inte bara förändrat. Det krävs en konstant flexibilitet i regelverk för att klara av att hantera storskaliga, väntade och oväntade — ibland parallella — socialekologiska kriser.

Hög kunskapsnivå och tillgängligt kunskapsunderlag kopplat till klimatförändringar och klimatanpassning hos medborgare, företagare, myndigheter och organisationer utgör andra viktiga beståndsdelar i visionen. Risker är kartlagda och den riskbedömning som görs ges hänsyn exempelvis i planering, exploatering och byggande. År 2040 är klimatanpassning en självklar del i befintliga och långsiktiga planeringsprocesser för mark- och vattenanvändning i både urban och landsbygdsmiljö. Det är politiska beslut som sätter ramarna för arbetet och de vilar på en samsyn och långsiktig grund.

Helhetssyn och en förändrad samhällskontext

Långsiktiga arbetssätt kring klimatanpassning som bygger på en helhetssyn är också återkommande i visionen. Arbetssätten vägleds av sammanhållna, övergripande strategier och målbilder. Helhetssynen innebär dels att se bortom enskilda sektorer och näringar och angripa frågan ur ett samhällsperspektiv snarare än sektorsperspektiv; dels att risker hanteras sammanhållet och inte var för sig; och dels att utrymme ges för ekonomiska, ekologiska och sociala aspekter av klimatförändringar och klimatanpassningsåtgärder. Vidare innebär helhetssynen att perspektivet på klimatanpassning vidgats till att innefatta utmaningar såsom potentiell livsmedelskris och ökande flyktingströmmar. I visionen finns organisatorisk vilja, utrymme och beredskap att hantera existentiella och identitetsrelaterade frågor som uppkommer till följd till klimatförändringar, såsom förlust av arter, platser och andra värden. Visionen över en fungerande klimatanpassning år 2040 vilar därför på en omställning av våra levnadsvanor parallellt med mer genomgående, strukturella förändringar av samhällets olika sektorer såsom jordbruk och transport. Förutsättningarna för klimatanpassning är med andra ord avhängigt samhällsutvecklingen i stort och klimatanpassning hanteras inte längre som en enskild fråga.

Tydligt klimatledarskap, ansvarsfördelning och samverkan

I framtidsvisionen finns ett uttalat nationellt ledarskap och ansvarstagande, där ansvarsfördelning mellan samhällets aktörer är tydlig. Politik, myndigheter, näringsliv, kommuner och privatpersoner vet vad som förväntas av dem. Utöver den politiska nivåns helt centrala roll, pekar diskussionerna särskilt ut hur näringslivet bidrar aktivt i arbetet samtidigt som länsstyrelserna har en tillsynsinriktad och samordnade roll snarare än en drivande. Denna tydlighet i ledarskap och ansvarsfördelning möjliggör en aktiv och fungerande samverkan mellan olika samhällsaktörer och förutsätter att klimatanpassningsarbetet hanteras på ett transparent och samordnat sätt mellan olika politiska och beslutande nivåer. I visionen ingår också väletablerade samarbeten mellan olika aktörer inom gemensamma områden och risker. Kanske finns en utpekad myndighet med särskilt ansvar för samverkan som bara jobbar med klimatanpassning för att hålla samman och tydliggöra ansvarsfördelning och leda samverkan mellan olika aktörer?

Integrerat med globala perspektiv och rättvisa

En annan viktig aspekt av visionen för arbetet 2040 är tydligare integrering av rättvisa, solidaritet och globala perspektiv. Rättvisa innebär tydligare närvaro av framtida generationer i val av klimatanpassningslösningar för att ta höjd för osäkerheter och inte låsa fast kommande generationer i spår som är svåra att ta sig ur. Rättvisa existerar också i avvägningar mellan olika gruppers förutsättningar inom Sverige, så att socioekonomisk status inte avgör när och var samhället prioriterar anpassningsåtgärder. Global rättvisa, med större fokus på internationellt samarbete och lösningar över nationsgränser, liksom ett större ansvar för dem som är utsatta för klimatförändringar på andra platser, tar också en större del i klimatanpassningsarbetet.

Nyckelfrågor, risker och behov

Den aggregerade visionen och de ben den vilar på har flera lager av relevans. Dels säger den något om målbilden: Vad är det myndigheternas klimatanpassningsarbete strävar, eller bör sträva emot? Men visionen utgör också ett verktyg för att identifiera nyckelfrågor (vad måste till för att förverkliga visionen?), riskområden (var pekar det åt fel håll?) och centrala behov att fokusera på redan nu (hur kan insatser riktas?). I det här avsnittet summerar vi de diskussioner som följde på visionsmomentet kring nyckelfrågor, riskområden och behov. Det ger en viktig fingervisning om vad som är centralt att utveckla och fokusera i klimatanpassningsarbetet redan nu. Nyckelfrågor och riskområden utgör på sätt och vis en återupprepning av visionen, men här ramar vi in frågorna från ett annat perspektiv vilket möjliggör ett mer djupgående resonemang som är tydligare förankrat i rådande förutsättningar.

Proaktivt vs. reaktivt klimatanpassningsarbete

Målbilden om ett proaktivt klimatanpassningsarbete skiljer sig mot det reaktiva förhållningsätt som präglar arbetet idag. Hur kan arbetet bli mer proaktivt och går det att hitta balans mellan ett proaktivt och reaktivt förhållningsätt? Diskussionen ger inga enkla svar på frågan men tydligt är att medlemmarna i nätverket i detta sammanhang efterfrågar tydligare mål, strategier och politiska beslut. En deltagare noterar exempelvis att ”ingen har ju nämnt explicit den nationella strategin för klimatanpassning. Den måste vi förhålla oss till. Den ska vara bättre utvecklad. Jag önskar att vi förhöll oss tydligare till den typen av strategier.” Diskussionen vittnar om att målstyrning ses som ett centralt verktyg i arbetet med klimatanpassning liksom att den nationella strategin i nuläget inte utgör ett tillräckligt hjälpmedel för att vägleda och möta myndigheternas behov. Samtidigt påpekas att gemensamma mål, visioner och strategier behöver kombineras med tydlig ansvarsfördelning för framgångsrikt anpassningsarbete. Målstyrning riskerar annars att leda till att ingen tar tillräckligt ansvar. En naturlig följdfråga blir därför vilka delar som behöver utvecklas i den nya klimatanpassningsstrategin som kommer 2023 för att bättre möta myndigheternas och nätverkets behov?

Den politiska arbetscykeln, liksom kortsiktig planering generellt, motverkar också mer framåtblickande och proaktiva arbetssätt. Anpassningsarbetet förutsätter därför nya och långsiktiga överenskommelser liknande dem som görs inom andra politikområden (exempelvis energi och pensioner), dels för att ge trygghet och riktning i arbetet, dels för att ge mera tyngd åt svårigheterna och utmaningarna med klimatanpassning. På samma sätt identifieras också myndigheternas invanda, inrutade och ofta ganska långsamma arbetssätt som ett hinder för proaktivitet. Det beskrivs av deltagarna själva som ”stelbent och oflexibelt”. Själva det byråkratiska systemet är uppbyggt för att minimera felbeslut, och även om det fungerar bra i många sammanhang, så kan det utgöra ett hinder i en fråga som klimatkrisen. Det krävs att myndigheterna fattar beslut och handlar trots många osäkerheter, inte passivt följer utvecklingen tills man vet vad som behöver göras (eftersom den tidpunkten aldrig lär inträffa).

Även vikten av att ”kunna hantera flera frågor samtidigt” är ett återkommande tema. Det nämns bland annat som en direkt konsekvens av den pågående pandemin, vilken kan antas ha lett till en ökad generell riskmedvetenhet och fokus på krisberedskap. Diskussionen pekar dock på att sådan medvetenhet i stor utsträckning saknas idag. Myndigheterna efterfrågar med andra ord bättre förutsättningar och beredskap för att kunna hantera olika kriser och frågor parallellt.

Politiskt mod och rädsla

Här har vi valt att särskilt lyfta fram diskussionen om politiskt mod, och baksidan av samma mynt — rädslan att göra ”fel”. Mod ses som en nyckelfråga och absolut förutsättning för att möta klimatförändringarna, medan rädsla och osäkerhet för att göra fel anses innebära en risk eftersom det kan skapa passivitet i klimatanpassningsarbetet. En av deltagarna uttryckte det så här: ”Den myndighetsmentalitet som råder, där

man är rädd för att göra fel, är ett problem i klimatfrågan. Där krävs det att vi gör saker.” Detta kopplar till diskussionen ovan, då behovet av modigt handlande ökar i proaktivt arbete eftersom osäkerheterna därmed också ökar. Även här ses ökad aktivitet från regeringen i form av tydliga politiska beslut, visioner och mandat som en viktig förutsättning. Flera framhåller att den utveckling som skett med stiftandet av en klimatlag och utformandet av nationell klimatstrategi har varit positivt och till stor hjälp, men lyfter samtidigt att det inte är tillräckligt. Även ”obekväma” beslut måste fattas, förmodligen på olika nivåer, och här har regeringen och riksdagen en viktig vägledande roll. En deltagare förklarar att problemet ligger i att anpassning inte är någon ”vinnarfråga”. Politiskt är det därför svårt att kommunicera vinsterna med samhällets klimatanpassning eftersom arbetet handlar om att minimera förluster. På samma sätt lyfts den pedagogiska poängen av att synliggöra vad som riskerar hända och vilka kostnader det kan innebära om ”vi inte gör något”, det vill säga, synliggöra kostnaderna för icke-agerande för på ett tydligare sätt.

Samverkansansvar och stuprörstänk

En annan nyckelfråga är samverkan mellan olika samhällsaktörer, nivåer och myndigheter. Ett bibehållet ”stuprörstänk” ses både som ett stort hinder och en risk, inte minst för att kunna ta det helhetsgrepp på klimatanpassning som myndigheterna efterfrågar i sin vision. Helhetsgreppet omfattar ett vidgande av de frågor och risker som klimatanpassning kan komma att innebära. Ett konkret exempel som tas upp i diskussionen är det faktum att Sverige importerar en stor mängd av sitt livsmedelsbehov. Eftersom klimatförändringarna med stor sannolikhet kommer påverka livsmedelsförsörjningen i världen negativt, ställer det krav på systemförändringar i inhemska areella näringar, inte minst jordbruket: ”[Samhället] behöver lyfta blicken — detta kommer påverka fundamentalt!”, resonerar en deltagare. Andra konstaterar att de riskbedömningar som görs ofta är avgränsade till snäva geografiska områden, med allt för lite fokus på indirekta och transnationella effekter.

Samverkan, som ses kunna förhindra stuprörstänk, tar många olika former och samtliga behöver stödjande förutsättningar och resurser för att kunna utvecklas. Bland annat föreslås satsningar på koordinerade insatser, kunskaps- och erfarenhetsutbyte samt tydliga kommunikationskanaler mellan olika myndigheter och andra aktörer. Stärkt samordning mellan departementen lyfts särskilt. Ett förslag som diskuteras med bäring på detta är att skapa ett formellt ministerråd för anpassning, för att ge ökad tyngd åt frågan samt möjliggöra helhetssyn.

Deltagarna ser ett särskilt behov av att tydliggöra ansvaret för att initiera och koordinera efterfrågad samverkan. Ansvarsfördelningen när det gäller samordning och samverkan uppfattas som bristfällig, svårnavigerad och känslig, och utredningar som genomförts har inte lämnat tillräckliga svar. Det är ofta svårt för en myndighet att tala om för en annan vad den ska göra. Samtidigt går det inte heller att ”bara peka ut prioriterade frågor och områden och lämna över ansvaret till enskilda myndigheter när samordningen mellan olika samhällsmål saknas på nationell nivå”. Ett specifikt exempel där samordning efterfrågas rör kommunernas roll och kapacitet. Eftersom

kommunerna är ansvariga för så många frågor som berör klimatanpassning ser myndighetsnätverkets deltagare en risk att klimatanpassning prioriteras ned, åtminstone på kort sikt. Kommunernas förutsättningar ser väldigt olika ut, små kommuner har exempelvis inte tillgång till tillräckligt stöd och resurser, och därför kan olika former av samverkan och erfarenhetsutbyte bidra till att jämna ut förutsättningarna och möjliggöra viktiga satsningar. Snarare än att fokusera på ansvar för specifika frågor reflekterar vi tillsammans med nätverket därför om en särskild myndighet med ansvar för att koordinera, initiera, leda och stötta samverkan skulle kunna vara en del av lösningen?

Institutionaliserat lärande och ökad reflektion

Lärande, och behov att institutionalisera eller hitta systematiska former för gemensamt lärande i verksamheter och organisationer, är ett annat tema som framträder i diskussionen om nyckelfrågor, risker och behov. Flera gånger återkommer deltagarna till vikten av att kunskap om klimatanpassning sprids i samhället i bred bemärkelse. Det anses också viktigt att skapa forum som prioriterar och underhåller lärandeprocesser när kriser inträffar så att erfarenheter kan tas tillvara (här tas återigen Covidpandemin upp som exempel), liksom att bättre ta tillvara kunskap som redan finns dokumenterad.

En annan, mindre instrumentell form av lärande efterfrågas också. Deltagarna konstaterar, precis som vår analys av nätverket också visar, att arbetet med klimatanpassning ger lite utrymme för att diskutera mer komplexa aspekter av klimatanpassning som saknar enkla svar och inte ligger på någon enskild myndighets bord. Här efterfrågas olika former av stöd. Bland annat tydligare vägledning, hjälp att göra avvägningar samt förutsättningar för gemensamt utforskande av svåra frågor där det inte finns några självklara svar. Kontinuerliga reflektionsprocesser inom nätverket och dess olika organisationer kan vara ett sätt att skapa detta utrymme och samtidigt bidra till institutionaliserat lärande.

3 Är den klimatanpassning som görs idag tillräcklig?

Frågan ”är den anpassning som görs idag relevant och tillräcklig?” är något vi utforskar tillsammans med nätverket, och under workshopen togs ett första steg i denna riktning. Som diskussionsgrund användes visionsövningen och efterföljande diskussioner samt en presentation och sammanfattning av vad vi sett i vår följeforskning när vi ”zoomat in” på nätverkets praktik (se kapitel 1). Vår ambition här är alltså inte att leverera något fullödigt svar på frågan. Snarare poängterar vi vikten av att frågan ställs kontinuerligt inom både nätverket och de ingående myndigheternas arbete. Under workshopen reflekterade vi kring denna fråga specifikt i förhållande till nätverkets roll och potential. I detta avsnitt redovisar vi gemensamma reflektioner samt vår (forskarnas) övergripande analys av workshopen i helhet.

Nätverkets roll och potential

Precis som nätverkets medlemmar ser vi, utifrån ett forskarperspektiv, en stor potential i nätverket. Nätverket fyller redan viktiga funktioner och fungerar som ett uppskattat stöd för myndigheternas representanter. Men är det tillräckligt? Baserat på de diskussioner som förs under workshopen så framkommer att svaret är ”både och”. Klimatanpassningsarbetet som görs inom ramen för och med stöd av nätverket är relevant. Samtidigt upplevs det inte tillräckligt proaktivt och långtgående och just tidsperspektivet spelar en avgörande roll. Som en deltagare uttrycker det ”det vi gör är relevant och tillräckligt på kort sikt, men inte på lång sikt.” Nätverket har goda förutsättningar att använda och utnyttja de strukturer och stöd som idag finns på plats inom ramen för klimatanpassning, samtidigt är det tydligt att dessa strukturer behöver förändras, rent av transformeras. Rådigheten att göra detta ligger dock inte inom nätverkets mandat utan lokaliseras snarare till en politisk nivå. Det är också något som kräver resurser som idag ännu inte finns på plats. Det rör sig om att säkra finansiella, långsiktiga medel som möjliggör trygghet i satsningar samt att utveckla organisatoriska förutsättningar och kompetenser. Många av dem som är aktiva i frågan och i nätverket har begränsade resurser och det är givetvis inte rimligt att kräva mer omfattande insatser utan att det samtidigt erbjuds reella möjligheter. Även om många uttrycker önskemål

om att ”göra mer” är det tydligt att det finns inbyggda begränsningar i nuvarande system, liksom i ”statliga myndigheters arbetsform”. Som en deltagare uttrycker det: ”Det är enkelt att sitta i ett sånt här sammanhang och prata om transformation. Det är en annan sak att gå tillbaka till sin myndighet och jobba med det”.

Ett förslag som lyfts utgår från att nätverket har en outnyttjad potential i sin styrka som just nätverk bestående av många nationella myndigheter och aktörer: Kan nätverket formulera gemensamma inspel och ställningstaganden, exempelvis inför framtagandet av ny klimatanpassningsstrategi? Detta skulle kunna hjälpa till att lyfta helhetsperspektiv på klimatanpassning istället för att utgå från sektors-, risk- och frågebaserade angreppssätt och därigenom bidra med en stark och betydelsefull röst i samhällsdiskussionen. Samtidigt ser deltagarna praktiska svårigheter med att formulera gemensamma inspel: Är det då nätverket eller myndigheterna som uttalar sig? Krävs interna remissrundor och finns då risk att budskapet vattnas ur? Ett alternativ som också diskuteras är att mer strategiskt utnyttja stödet och tyngden i nätverket när myndigheterna formulerar egna remissvar för att på så sätt leverera mer sammanhållna budskap. För att underlätta för fortsatt samverkan i klimatanpassningsarbetet lyfter deltagarna även vikten av att synliggöra den samverkan som redan görs, både inom och utanför ramen för själva begreppet klimatanpassning.

Det är med andra ord tydligt att nätverket redan i nuvarande form bidrar med viktiga värden. Betydelsen av att bevara ett öppet och ”prestigelöst samtal”, menar flera deltagare är helt centralt. Nätverket måste fortsatt kunna vara en arena där deltagarna kan lufta osäkerheter, eller ”skjuta testballonger” som en deltagare uttrycker det. Nätverket är en mötesplats för olika perspektiv och det är viktigt att det fortsätter vara det, även om det parallellt kan finnas en strävan för att också hitta enighet och samsyn i övergripande frågor. Nätverket ska därför sträva efter att vara ett forum för erfarenhetsutbyte där olika perspektiv, kunskap och kunskapsformer kan mötas.

Behov av strukturerad reflektion?

Det som tydligt framkommer är att den form av övningar som workshopen erbjuder, som specifikt fokuserar på det övergripande och visionära, skapar rum för värdefulla frågeställningar som nätverket vanligtvis inte diskuterar. Det hjälper till att lyfta blicken och uppmuntrar till att flytta fokus från sakfrågor som ”är ålgräs bra eller dåligt” till processer. ”Visioner får fram mjukare värden, inte så instrumentellt som vi vanligtvis diskuterar” sammanfattar en deltagare. Det är vår uppfattning att återkommande reflektionsövningar som belyser gränsöverskridande risker och problem, målbilder, målkonflikter och ”mjuka värden” inom nätverket är nödvändigt för att den vision som målas upp under workshopen ska kunna ta form. Det förutsätter dock att det finns vilja, tid och resurser att avsätta. Att ägna ett fåtal timmar per år på nätverkets aktiviteter, som många gör idag, är otillräckligt om nätverket ska ha möjligheter att uppfylla detta behov.

Nätverket, där många av de främsta experterna på klimatanpassning inom offentlig sektor träffas, skulle med andra ord kunna vara en tydligare plattform för just reflektion och diskussion om de sektorsövergripande, komplexa och svårhanterade aspekterna av klimatfrågan. Frågor där det inte finns färdiga rutiner kan öppna upp för utveckling. Vi ser därmed både behov och potential att skapa större utrymme för strukturerad reflektion kring klimatanpassning inom nätverket.

Vidare läsning och referenser

- Carlsson-Kanyama, A., et al. (2008). Participative backcasting: A tool for involving stakeholders in local sustainability planning. *Futures* 40(1): 34–46.
- IPCC (2021). Summary for Policymakers Climate Change 2021: The Physical Science Basis. *Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, A. Pirani, S.L. Connors, C. Péan, S. Berger, N. Caud, Y. Chen, L. Goldfarb, M.I. Gomis, M. Huang, K. Leitzell, E. Lonnoy, J.B.R. Matthews, T.K. Maycock, T. Waterfield, O. Yelekçi, R. Yu, and B. Zhou (Eds.)]. In press.
- Jensen, M. (2019). Backcasting som tankemodell. *Ledarskap, lärande och Kommunikation* (llkom.se).
- Joosse, S., Powell, S, et al. (2020). Critical, Engaged and Change-oriented Scholarship in Environmental Communication. Six Methodological Dilemmas to Think With. *Environmental Communication* 14(6): 758–771.
- Klein, R. J. T. & Juhola, S. (2014). A framework for Nordic actor-oriented climate adaptation research. *Environmental Science & Policy* 40: 101–115.
- Nicolini, D. (2012). *Practice theory, work, & organization: An introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Prop. 2017/18:163. *Regeringens proposition: Nationell strategi för klimatanpassning*.
- Schatzki, T. R. (1996). *Social practices: A Wittgensteinian approach to human activity and the social*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SFS 2018:1428.
- SKR (Sveriges kommuner och regioner) (2020). *Dialogguiden: Backcasting*. <https://www.dialogguiden.se/2003>.
- Westberg, L. & Waldenström, C. (2016). How can we ever create participation when we are the ones who decide? On natural resource management practice and its readiness for change. *Journal of Environmental Policy & Planning* 19 (6): 654–667.

PREVIOUSLY PUBLISHED AT THE DEPARTMENT

Urban and Rural reports (2015-)

- 2021:1 A review of recent social science literature on Swedish farming. A research agenda for understanding current and future challenges
Kuns, B.
eISBN: 978-91-85735-59-4
- 2019:4 Landscape and Wind Energy. A literature study
Butler, A. & Wärnbäck, A.
eISBN: 978-91-85735-58-7
- 2019:3 Turbulens i välfärden? Om flyktingmottagandet i Dalarna 2016. Arbetsrapport från ett forskningsprojekt
Stiernström, A., Hansen, K., Waldenström, C. & Westholm, E.
eISBN: 978-91-85735-57-0
- 2019:2 Mjolkproducenters uppfattning om nya avelsverktyg - En del av projektet Ökad lönsamhet med nya avelsverktyg i mjölkobesättningarna
Wallin, E. & Nordström Källström, H.
eISBN: 978-91-85735-56-3
- 2019:1 Indikatorer för socialt hållbar utveckling på landsbygden
Caselunghe, E., Nordström Källström, H. & Gunnarsdotter, Y.
eISBN: 978-91-85735-55-6
- 2018:1 Det småskaliga kustfiskets förändrade förutsättningar och mervärden
Sandström, E. (red.)
ISBN: 978-91-85735-54-9, eISBN: 978-91-85735-53-2
- 2017:2 Om illegal jakt i Fennoscandia—Rapport från ett symposium
Nordström Källström, H., von Essen, E., Hansen, H.P., Peterson, M N. & Peterson, R. T.
eISBN: 978-91-85735-44-0
- 2017:1 On Illegal Killings of Wildlife in Fennoscandia—Symposium Report
von Essen, E., Nordström Källström, H., Hansen, H.P., Peterson, M N. & Peterson, R. T.
eISBN: 978-91-85735-43-3
- 2016:1 Att lära ut akademiskt skrivande – en handledning med exempel på övningar
Eriksson, C.
eISBN: 978-91-85735-38-9
- 2015:1 Toward a critical and interdisciplinary understanding of illegal hunting—a synthesis of research workshop findings
von Essen, E., Hansen, H. P., Nordström Källström, H., Peterson, N. & Peterson, T. R.
ISBN: 978-91-85735-36-5, eISBN: 978-91-85735-37-2

Reports – Department of Urban and Rural Development (2007–2014) ISSN: 1654-0565

- 3/2014 Nature interpretation. Sandberg, E.
Besökarnas tankar. Meningsskapande i naturum förstått genom listning av besökarnas tankar. En metodstudie
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-34-1, eISBN: 978-91-85735-35-8
- 2/2014 Landscape architecture. Dowlén, S. & Olsson, E.
Nationella, regionala och kommunala aktörer om implementering av den europeiska landskapskonventionen i Sverige. Planering och förvaltning av landskap
ISSN: 1654-0565, eISBN: 978-91-85735-33-4
- 1/2014 Rural development. Eksvärd, K., Lönngrén, G., Cuadra, M., Francis, C., Johansson, B., Namanji, S., Rydberg, T., Ssekyewa, C., Gissén, C. & Salomonsson, L.
Agroecology in practice. Walking the talk
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-31-0, eISBN: 978-91-85735-32-7
- 2/2013 Environmental communication. Bergeå, H., Hallgren, L., Westberg, L. & Ångman, E.
Dialogprocessen om allemansrätten Underlag för utveckling av dialogmetodik och dialogkompetens
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-30-3
- 1/2013 Landscape architecture. Berglund, U., Nord, J., Eriksson, M., Antonson, H., Butler, A., Haaland, C., Hammarlund, K., Hedfors, P., Thiirmann Thomsen, R. & Åkerskog, A.
Landskapsanalys för transportinfrastruktur - en kunskaps- och metodredovisning för utveckling av väg- och järnvägsprojekt i enlighet med den europeiska landskapskonventionen
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-29-7
- 5/2012 Nature interpretation. Arnell, A. (red.)
Besökarnas röster. Utvärdering av naturvägledning, Besökarstudier, Reviewing
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-28-0
- 4/2012 Rural development. Eriksson, C. & Wangenfors, T.
Fäbodbrukare om fäbodbrukets framtid. Beskrivningar av driftens villkor och synpunkter på landsbygdsprogrammet från Sveriges fäbodbrukare
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-27-3
- 3/2012 Nature interpretation. Caselunghe, E.
Forskningsperspektiv på naturvägledning
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-26-6
- 2/2012 Landscape architecture. Eklund, K. J. (red.)
Parken på Grönsö. Om bevarande och utveckling av en historisk park
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-25-9
- 1/2012 Rural development. Bartholdson, Ö., Beckman, M., Engström, L., Jacobson, K., Marquardt, K. & Salomonsson, L.
Does paying pay off? Paying for ecosystem services and exploring alternative possibilities
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-24-2
- 3/2011 Landscape architecture. Berglund, U., Eriksson, M. & Ullberg, M.
Här går man. Gångtrafikanters erfarenheter av gåendemiljön i tre städer
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-23-5

- 2/2011 Landscape architecture. Msangi, D.
Land Acquisition for Urban Expansion: Process and Impacts on Livelihoods of Peri
Urban Households, Dar es Salaam, Tanzania
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-22-8
- 1/2011 Landscape architecture. Berglund, U., Eriksson, M., Nord, J., Butler, A., Antonson, H.,
Hammarlund, K., Hedfors, P. & Åkerskog, A.
Om landskap och landskapsanalys för väg och järnväg - ett kunskapsunderlag med
fokus på begrepp och exempel
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-21-1
- 2/2010 Swedish EIA Centre. Asplund, E., Hilding-Rydevik, T., Håkansson, M. & Skantze, A.
Vårt uppdrag är utveckling - hållbar utveckling och regional tillväxt
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-20-4
- 1/2010 Landscape architecture. Berglund, U. & Nordin, K.
Barnkartor i GIS- ett verktyg för barns inflytande
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-19-8
- 7/2009 Swedish EIA Centre. Kågström, M.
Hur ska man hantera det här med hälsa? En kunskapsöversikt om hälsans roll i
konsekvensbeskrivning och transportplanering
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-04-4
- 6/2009 Swedish EIA Centre. Åkesson, G., Calengo, A. & Tanner, C.
It's not a question of doing or not doing it - it's a question of how to do it. Study on
Community Land Rights in Niassa Province, Mozambique (English version)
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-04-4
- 5/2009 Nature interpretation. Arnell, A., Jansson, S., Sandberg, E. & Sonnvik, P.
Naturvägledning i Sverige - en översikt
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-16-7
- 4/2009 Sida's Helpdesk for Environmental Assessment, Swedish EIA Centre. Engström, L.
Liquid Biofuels - Opportunities and Challenges in Developing Countries
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-15-0
- 3/2009 Landscape architecture. Hedfors, P. (ed.)
Urban naturmark i landskapet en syntes genom landskapsarkitektur.
Festskrift till Clas Florgård
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-14-3
- 2/2009 Environmental communication. Andersson, Y., Setterwall A. & Westberg, L.
Miljökommunikation för miljöinspektörer
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-13-6
- 1/2009 Landscape architecture. Berglund, U., Nordin, K. & Eriksson, M.
Barnkartor i GIS och trafiksäkerhet. Ett forskningsprojekt i samarbete med
Örbyhus skola
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-12-9
- 7/2008 Swedish EIA Centre. Sandström, U. G. & Hedlund, A.
Behovsbedömning av detaljplaner
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-11-2
- 6/2008 Rural development. Emanuelsson, M., Johansson, E. & Ekman, A-K.
Peripheral Communities, Crisis, Continuity and Long-term Survival
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-04-4

- 5/2008 Landscape architecture. Norrman, S. & Lagerström, T.
Grönsö park och trädgårdar
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-06-8
- 4/2008 Swedish EIA Centre. Hedlund, A. & Johansson, V.
Miljökonsekvensbeskrivning. Aktörernas roller och betydelse
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-10-5
- 3/2008 Rural development. Palmer, S., Nilsson, A. & Roigart, A.
Dynamic Change in Rice Production Systems in the Mekong Delta. A students field report from An Gian
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-09-9
- 2/2008 Landscape architecture. Florgård, C.
Översyn av landskapsarkitektprogrammet SLU, Uppsala
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-08-2
- 1/2008 Swedish EIA Centre. Lindblom, U. & Rodéhn, J.
MKB-tillämpningen i Sverige. Antalet MKB för verksamheter och åtgärder 2005 och 2006
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-07-5
- 5/2007 Swedish EIA Centre. Lerman, P. & Hedlund, A.
Miljöbedömning och andra konsekvensanalyser i vattenplanering
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-04-4
- 4/2007 Swedish EIA Centre. Sandström, U. G. Svensk översättning.
Biologisk mångfald i miljökonsekvensbeskrivningar och strategiska miljöbedömningar. Bakgrundsdokument till konventionen om biologisk mångfald, beslut VIII/28: Frivilliga riktlinjer om konsekvensbedömning innefattande biologisk mångfald
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-03-7
- 3/2007 Swedish EIA Centre. Wärnbäck, A.
Cumulative Effects in Swedish Impact Assessment Practice
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-02-0
- 2/2007 Landscape architecture. Myhr, U.
Miljövärdering av utemiljöer. Metodbeskrivning för EcoEffect Ute
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-01-3
- 1/2007 Rural development. Helmfrid, H.
Naturesyn. Tre svar på vad natur är
ISSN: 1654-0565, ISBN: 978-91-85735-00-6

